

Маст. Тамара Младеновић,
асистенткиња

УДК: 340.134:347.628(491.11)
DOI: 10.46793/UPSSX.575M

СКАНДИНАВСКИ МОДЕЛ ПРАВНОГ УРЕЂЕЊА РЕГИСТРОВАНОГ ПАРТНЕРСТВА*

Резиме

Правно препознавање и уређење одређеног облика истополних заједница представља међународну обавезу Србије, проистеклу из формиране праксе Европског суда за људска права. У радној верзији текста Закона о истополним заједницама коју је припремило Министарство за људска и мањинска права Републике Србије предлаже се увођење регистрованога партнерства, као новог облика партнерске заједнице. При томе, творци наведеног нацрта Закона прихватају скандинавски модел регулисања регистрованога партнерства креиран искључиво као заједница особа истог пола, за чије закључење су потребни одређени формални услови. То је дуалистички приступ, према коме брак припада хетеросексуалним паровима, док је регистровано партнерство резервисано за лица истог пола. Међутим, искуство скандинавских земаља указује да модел регистрованога партнерства представља само привремену фазу до омогућавања закључења истополних бракова. Наведена фаза није, нити би могла бити краткотрајна, будући да се законодавне промене којима се проширују права истополних парова одвијају постепено. Аутор у раду анализира поменути модел, те указује на његове основне предности и недостатке.

Кључне речи: регистровано партнерство, скандинавски модел, истополне заједнице, истополни партнери.

1. Увод

Пре само једног века лорд Алфред Даглас, љубавник Оскара Вајлда, у једној од својих песама означио је хомосексуалност као „љубав која се не усуђује да проговори“¹. Од тада, под утицајем многих промена које је са собом

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније”, који се финансира из средстава Факултета.

¹ Видети: Douglas, A., *Two loves*, <https://poets.org/poem/two-loves>, (приступљено: 16.08.2022).

донела забрана дискриминације, као и све снажнија заштита људских права, односи између истополних партнера су постали „љубав која не жели да заћути“.² Гласна залагања активиста организација за права *LGBTIQ* особа утицала су и на озбиљан развој правног уређења истополних заједница и њихових права у националним законодавствима широм Европе. Чини се да је на овом пољу, макар у појединим деловима света, одавно достигнута прекретница.

Правна регулатива породичних односа је дуго времена била фокусирана на појам традиционалне породице као целине коју чини хетеросексуални брачни пар са својом децом.³ Породично право се поистовећивало са брачним правом⁴ будући да је „породица“ могла бити створена и правно призната искључиво чином закључења брака. Породица је била брак и брак је био породица.⁵ Последњих деценија дошло је до напретка услед „разбијања“ традиционалног појма породице и прилагођавања закона савременим реалностима живота.⁶ Неки од узрочника наведених промена су све чешће појаве ванбрачних партнера, једнородитељских породица, али и истополних заједница. Према томе, друштвена реалност непрестано показује да традиционални концепт институције брака нема потенцијал да правно уобличи комплексност партнерских односа.⁷ Иако је тачно да су извесна законодавства широм Европе, па чак и света, у последњих неколико година признала право на закључење брака истополним партнерима, велика већина јурисдикција је задржала формалну институцију брака за хетеросексуалне парове, као што то чини и Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: ЕКЉП) у чл. 12. Оправдање, између осталог, треба потражити и у закључку да постоје легитимни разлози јавне политике за подршку истополним

² Corvino, J., *Same sex: Debating the Ethics, Science, and Culture of Homosexuality*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, 1999, стр. 3.

³ Такође би се могло истаћи да се доскора претпостављало како је за брак потребан један мушкарац и једна или више жена. Иако се полигамија одбацује у многим земљама запада изазивајући опште критике, њени противници не заузимају став да полигамни брак није брак. У том смислу видети: Saez, M., *Same-sex marriage, same-sex cohabitation, and same-sex families around the world: Why “same” is so different?*, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, Vol. 19, Issue 1, Washington, 2011, стр. 3.

⁴ Док се у савременој литератури термин „брачно право“ све више замењује изразом „партнерско право“ с обзиром да обухвата норме којима се регулишу односи како брачних, тако и ванбрачних или регистрованих (истополних) партнера.

⁵ Scherpe, J., *The present and future of European Family Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2016, стр. 42.

⁶ Јанићијевић, Д., *The role of the European Court of Human Rights in The Legal Recognition of Same-sex couples*, Facta Universitatis, Law and Politics, Vol. 19, Niš, 2021, стр. 2.

⁷ Симовић, Д., Јовић-Прлаиновић, О., *Контроверзе правног уређења истополних заједница у Републици Србији у светлости међународног права и упоредног права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2021, стр. 1095.

паровима путем правних механизма сличних браку.⁸ Управо такав један правни механизам јесте установа регистрованог партнерства⁹.

Регистровано партнерство је творевина законодавних решења земаља нордијског региона. Поменути модел регулисања истополних заједница познат је као скандинавски, будући да су се њиме служиле све скандинавске државе у последњој деценији XX и почетком XXI века. Упркос томе што нису централно лоциране у Европи, скандинавске земље су несумњиво одиграле главну улогу у развоју и обликовању породичног законодавства овог континента.¹⁰ На пољу правног препознавања истополних заједница први званични корак предузела је Данска 1989. године, као тада једина земља у свету која је усвојила закон којим се двома особама истог пола омогућава да се формално региструју као партнери.¹¹ По угледу на Данску, сличне законе су потом усвојиле и Норвешка (1993), Шведска (1994), Исланд (1996), док је Финској за такав потез била потребна једна деценија (2001).¹² У раду ће бити

⁸ Овакво становиште које је широко распрострањено у појединим законодавствима није засновано на незнању или дискриминацији хомосексуалаца, већ на промишљеном схватању природе брака и фундаменталној улози коју ова институција игра у друштвима широм света. Иза традиционалних дефиниција брака стоји много више од ирационалности, предрасуда и незнања. Присутна је и потреба за уважавањем засебних разлога на којима је брачна институција вековима опстајала у различитим законодавствима. Док су истополни партнери постајали све видљивији у појединим друштвима, континуирани утицај традиционалних, као и религиозних схватања указивао је на то да би признавање хомосексуалних бракова било сувише контроверзно. Па чак и уколико прихвате одређени степен промене, државама је омогућена законодавна флексибилност у темпу и структури таквих реформи. Јер, једно исто решење не мора, нити може одговати свима. У том смислу: Durham, C., Smith, R., Duncan, W., *A Comparative Analysis of Laws Pertaining to Same-sex unions*, доступно на: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2409282 (приступљено: 16.05.2022), Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017, стр. 3.

⁹ Термин „регистровано партнерство“ се експлицитно употребљава у извесним законодавствима, док се у другима користе изрази попут „грађанског партнерства“ (*civil partnership*), „грађанске уније“ (*civil union*), „пакта грађанске солидарности“ (*pacte civil de solidarité*). Scherpe, J., Hayward, A., *нав. дело*, стр. 3.

¹⁰ Scherpe, J., *The Nordic Countries in the Vanguard of European Family Law*, Scandinavian Studies in Law, Stockholm, 2007, стр. 266.

¹¹ Lund-Andersen, I., *Registered Partnership in Denmark*, In: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017, стр. 21.

¹² Истиче се и податак да је Норвешка неочекивано престигла Шведску у овој „партнерској трци“, имајући у виду припремне радове који су претходно били обављени у Шведској и норвешки изразито утицајни хришћански конзервативни лоби. Видети: Rydström, J., *Odd Couples: A History of Gay Marriage in Scandinavia*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2011, стр. 56.

анализиран наведени модел правног регулисања истополног партнерства, те размотрене његове основне предности и недостаци.

Важну улогу у унапређењу правног положаја хомосексуалних парова на подручју земаља чланица Савета Европе имају и одлуке Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП). Иако ЕСЉП у својој досадашњој пракси није изједначио истополне заједнице са браком, предвидео је да државе имају позитивну обавезу правног препознавања неког облика наведених заједница, што не мора бити брак. Прецедент је постављен одлуком Суда у случају *Олиари против Италије (Oliari and Others v. Italy)*¹³ из 2015. године. Позитивна обавеза држава чланица је ојачана скорашњом одлуком у случају *Федотова против Русије (Fedotova and Others v. Russia)*¹⁴, којом су државе задржале поље слободне процене (*margin of appreciation*) у погледу облика регулисања истополних заједница, али не и у погледу неопходности препознавања и правног уређења односа између истополних партнера.¹⁵ Имајући у виду јасан став ЕСЉП изражен у наведеним случајевима, питање је времена када ће много источноевропске државе бити осуђене за кршење ЕКЉП због потпуног правног непрепознавања истополних веза, без обзира на уобичајено опрезан приступ Суда у овако осетљивим питањима.¹⁶

Пратећи постојећи тренд¹⁷ који су следиле и земље региона, под окриљем Министарства за људска и мањинска права Републике Србије, у току је процес израде Закона о истополним заједницама¹⁸. Творци Нацрта у образложењу истичу да су истополне заједнице део стварности који није могуће игнорисати и да је њихово регулисање, као правна појава, стигло до граница наше државе постајући део суседних позитивноправних система (Словенија, Хрватска, Црна

¹³ Видети: *Case of Oliari and Others v. Italy*, Applications n. 18766/11 and 36030/11, European Court of Human Rights, Strasbourg, 21 July 2015.

¹⁴ Специфичност ове одлуке се огледа у наводима руске Владе да би формално признање истополних заједница било у супротности са традиционалним схватањима брака, кључним принципима заштите малолетника од промовисања хомосексуалности, јединственим историјским путем, али и већинским друштвеним ставом широм државе. Последњи аргумент, иако недовољан да Суд пресуди у корист Руске Федерације, представља значајну разлику у односу на остале државе Европе у којима јавно мњење показује другачије тенденције када је реч о овом питању. *Case of Fedotova and Others v. Russia*, Applications n. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, European Court of Human Rights, Strasbourg, 13 July 2021.

¹⁵ Влашковић, В., Арсић, Ј., *Перспективе родитељства истополних партнера у Србији: између потреба и могућности*, Правни записи, Union University Law School Review, бр. 1/2022, стр. 241.

¹⁶ Scherpe, J., *The present and future of European ...*, стр. 77.

¹⁷ У контексту Савета Европе, 24 од 46 држава чланица (будући да је Русија суспендована 2022. након инвазије на Украјину) признају неки вид правног уређења истополног партнерства. Симовић, Д., Јовић-Прлаиновић, *нав. чланак*, стр 1096.

¹⁸ Нацрт закона о истополним заједницама, доступно на: <https://www.minjimpdd.gov.rs/javne-rasprave.php>, (приступљено: 16.08.2022).

Гора). У радној верзији текста Закона о истополним заједницама предлаже се увођење регистрованог партнерства, односно новог облика партнерске заједнице, досад непознатог домаћем правном претку. При томе, творци наведене верзије Нацрта прихватају управо скандинавски модел регулисања регистрованог партнерства у коме поменути облик партнерске заједнице има улогу функционално еквивалентну браку¹⁹.

2. Скандинавија – колевка регистрованог партнерства

Уколико се осврнемо на развој правног признавања истополних заједница у скандинавским државама можемо уочити да је најистакнутија карактеристика постепено унапређивање права хомосексуалних особа путем демократских процеса. Државе Скандинавије деле заједничку историју, културу и друштвене вредности, услед чега је неминовно настала потреба хармонизације у области права.²⁰ Поред практичних разлога који захтевају унификацију, чак и прихваћена правна теорија једне од ових држава може у значајној мери утицати на разумевање норми у другој. Држава је схваћена као промотер права и интереса својих грађана, што њено законодавство чини нормативно и идеолошки моћним, а друштво либералнијим у односу на друге земље Европе.²¹ Зато не треба чудити податак да је управо ово подручје колевка једне, у то време изузетно модерне установе.

Усвајање Закона о регистрованом партнерству био је револуционарни корак у развоју савременог породичног права.²² Као што је претходно истакнуто, модел регистрованог партнерства је настао у Данској као средство правне заштите истополних партнера и промовисања друштвене прихватљивости таквих односа.²³ Дански Закон из 1989. године са собом је донео промене у читавом свету, чинећи законодавство матичне државе

¹⁹ Оваква улога је последица чињенице да је регистровано партнерство установа отворена искључиво за особе истог пола. За разлику от таквог приступа, француски модел регистровано партнерство посматра као алтернативу браку, будући да је доступно особама истог, али и супротног пола. У том смислу: Scherpe, J., *The Past, Present and Future of Registered Partnership*, In: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017, стр. 576.

²⁰ Friðriksdóttir, H., *The Nordic Model: Same-Sex Families in Love and Law*, Same-Sex Couples before National, Supranational and International Jurisdictions, Springer, Rome, 2014, стр. 161.

²¹ Friðriksdóttir, H., *нав. дело*, стр. 161 и 162.

²² Постоје схватања да би утицај скандинавских правних решења на законодавства других држава вероватно био значајно већи да није језичке баријере. У том смислу: Scherpe, J., *The Nordic Countries ...*, стр. 287.

²³ Martins, R., *Same-Sex Partnerships in Portugal. From de facto to de jure?*, In: Boele-Woeliki, K., *Debates in Family Law around the Globe at the Dawn of the 21st Century*, Intersentia, Utrecht, 2008, стр. 302.

јединственим моделом регулисања правних оквира истополних заједница²⁴. Другим речима, држава која би након овог значајног тренутка желела да уреди односе хомосексуалних партнера пред собом је имала мерило према коме би предложена регулатива била вреднована.²⁵ Управо зато је наведени модел означен као „скандинавски“, а не „дански“, будући да Данска није дуго била усамљена на овом путу.²⁶ Низ сличних закона о регистрованом партнерству је у наредним годинама, попут домино ефекта²⁷, усвојен и у осталим државама Скандинавије, што је подигло заинтересованост за оваква решења, али и притисак на европска законодавства да обезбеде неку врсту правног препознавања истополних заједница.²⁸

Скандинавским моделом регистрованог партнерства установљен је правни оквир, заснован на браку, којим је истополним паровима омогућавао званичну регистрацију. Другим речима, регистровано партнерство је производило готово истоветне правне последице као и брак, уз пар изузетака. Према данском Закону из 1989. године, поред права да закључе црквени брак, регистрованим партнерима је ускраћена и могућност усвојења детета, као и заједничког вршења родитељског права.²⁹ Такође, родно оријентисане одредбе које су важиле за једног од супружника нису могле бити примењене на регистроване партнере.³⁰ Технички приступ се заснивао на простом упућивању на одредбе брачног права, а затим навођење, у то време неопходних изузетака, иако касније у потпуности ишчезлих.³¹ Стога је регистровано партнерство брак у

²⁴ Међутим, пажњу привлачи податак да, иако је била прва скандинавска држава у погледу признања права хомосексуалним паровима да се формално региструју, Данска је међу последњима у низу ових земаља која је наведеним лицима омогућила право на закључење брака. Видети: Самарџић, С., *Права истополних партнера у Европској унији и Србији у области брачног права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3/2013, стр. 433.

²⁵ Scherpe, J., *The Nordic Countries ...*, стр. 270.

²⁶ Исто.

²⁷ У том смислу: Rydström, J., *нав. чланак*, стр. 54.

²⁸ Примери правних система који су следили овај правац, иако нешто другачији услед утицаја сопствених националних вредности, су Немачка увођењем „животног партнерства“, а затим и Уједињено Краљевство са „грађанским партнерством“ и Швајцарска установом „регистрованог партнерства“. Видети: Martins, R., *нав. дело*, стр. 302. и Scherpe, J., *The present and future of European ...*, стр. 124.

²⁹ Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 21.

³⁰ Као што је, на пример, претпоставка брачног очинства. Видети: Friðriksdóttir, H., *нав. чланак*, стр. 167.

³¹ Насупрот томе, у појединим државама, попут Немачке и Уједињеног Краљевства, уместо овог техничког приступа, скројени су мукотрпно дуги закони. Инспирани политичким разлозима, ови закони су обухватили појединачне одредбе које су регулисане најразличитија питања односа регистрованих партнера, чак и ако су то заправо биле норме брачног права. Циљ ове технике био је да се избегне позивање на брак чиме би се показало, на површни и формални начин да је у питању сасвим

свему осим по имену (као и наведеним изузецима). Због прилично кратких одредби закона и општег упућивања на норме брачног права, нордијски модел је био задивљујући у својој једноставности.³² Како је хармонизација довела готово до идентичне правне ситуације у целом нордијском региону, шведски Закон о регистрованом партнерству је предвиђао сличне регулације. Поред родно специфичних одредби, ни правила о родитељском праву, асистираној репродукцији и усвојењу нису се примењивала на хомосексуалне заједнице.³³ Штавише, структура овог закона је била негативно постављена, наводећи шта регистровано партнерство није. Таква законодавна техника је поставила неповољне импликације регистрованог партнерства као институције инфериорне у односу на брак – „брак другог реда“.³⁴ Исланд је својим Законом о регистрованом партнерству³⁵ (1996) отишао корак даље у односу на суседе иницијално признајући могућност заједничког вршења родитељског права од стране регистрованих партнера.³⁶

Идеја која је стајала иза скандинавског модела била је стварање института функционално еквивалентног браку и доступног искључиво истополним партнерима. О примени закона на парове супротног пола није ни било дискутовано.³⁷ Док је регулатива Данске³⁸, Шведске, Исланда и Финске била

другачији правни режим, мада суштински није био. У том смислу: Scherpe, J., *The Past, Present and Future of Registered ...*, стр. 570.

³² Исто.

³³ Brattström, M., Sörgjerd, C., *Registered Partnership in Sweden*, In: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017, стр. 91.

³⁴ Исто, стр. 97.

³⁵ Мада би стриктан превод са исландског био „потврђено партнерство“, с обзиром да је циљ законодавца био избегавање забуне због могућности да и хетеросексуални партнери региструју своју ванбрачну заједницу. Упркос томе, званичан превод употребљава термин „регистровано партнерство“. У том смислу: Friðriksdóttir, H., *нав. чланак*, стр. 174, фуснота 60.

³⁶ *Domestic partnership (Same-Sex "Marriages")*, доступно на: <https://www.stason.org/TULARC/travel/nordic-scandinavia/2-7-2-Domestic-partnership-Same-sex-marriages.html>, (приступљено: 18.08.2022).

³⁷ Што је једна од основних разлика у односу на модел касније усвојен у Холандији, Француској и Белгији. Према њиховим решењима, регистровано партнерство је установа отворена како за истополне, тако и за парове супротног пола, чиме је пронађено јединствено решење за „два проблема“. Овакав приступ је понудио идентичну могућност паровима који су се налазили у поприлично различитим ситуацијама: ванбрачним хетеросексуалним партнерима који нису желели да закључе брак и истополним партнерима који то нису могли. У том смислу: Scherpe, J., *The present and future of European ...*, стр. 49. Колико је наведена разлика била значајна показује и решење тадашњег норвешког закона који је предвиђао да се споразуми попут француског *pacte civil de solidarité (pacs)* неће признавати ни као брак, ни као регистровано партнерство. Видети: Eeg, T., *Registered Partnership in Norway*, In: Scherpe,

неутрална у погледу сексуалне оријентације истополних парова који су желели да се региструју³⁹, норвешки Закон из 1993. је исту учинио експлицитним критеријумом како би спречио злоупотребе од стране особа које нису хомосексуалци.⁴⁰ Општи услови склапање брака по аналогији су се примењивали и на регистрацију партнерства. Тако, лице млађе од 18, а старије од 16 година живота није могло да ступи у регистровано партнерство без сагласности родитеља и дозволе Државне управе.

Поред малолетства, као брачна сметња предвиђено је и сродство у правој усходној и нисходној, те побочној линији закључно са другим степеном, али и бигамија (која се односила не само на брак, већ и на раније регистровано партнерство).⁴¹ Битна разлика у односу на услове за закључење брака представљао је захтев за правном повезаношћу лица са државом у којој желе да се региструју као партнери. Док се два странца могу венчати у Данској, чак и ако су ту само привремено, партнерство се може регистровати ако је бар једна од странака имала боравиште у Данској чији је држављанин или ако су обе боравиле у држави две године непосредно пре регистрације. При томе, држављанство или боравак у осталим скандинавским државама су се сматрали еквивалентним данским. Услов држављанства је био незаобилазна карактеристика овог модела регистрованог партнерства.⁴²

У погледу поступка склапања заједнице најпре је било неопходно проверити испуњеност услова за регистрацију, што је најчешће било у надлежности органа локалне самоуправе на чијем подручју се иста обављала. За разлику од закључења брака, који је према двоструком систему могао бити

J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017, стр. 67.

³⁸ Закон о регистрованом партнерству из 1989. ни заједницу живота између истополних партнера није постављао као услов за могућност регистрације. У том смислу: Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 29.

³⁹ Уосталом као и у случају парова супротног пола који приликом закључења брака не морају навести своју сексуалну оријентацију.

⁴⁰ Ytterberg, H., *“From Society’s Point of View, Cohabitation Between Two Persons of the Same Sex is a Perfectly Acceptable Form of Family Life”*: A Swedish Story of Love and Legislation, *Legal Recognition of Same-Sex Partnerships: A Study of National, European and International Law*, Hart Publishing, Oxford, 2001, стр 433, фуснота 36.

⁴¹ Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 29, Eeg, T., *нав. дело*, 49; Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 77.

⁴² Разлог за предвиђање наведеног посебног услова треба пронаћи у бојазни од креирања „партнерског раја“ за истополне парове, као што се поједине државе означавају „рајем за развод“ онима који желе да што брже остваре свој циљ. У периоду када је установа регистрованог партнерства постојала само у Норвешкој и Данској није било очекивано да ће иста бити призната ван граница Скандинавије. У том смислу: Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 77.

склопљен или путем грађанске церемоније или верским обредом⁴³, за регистровано партнерство је била омогућена само прва опција. Чину регистрације присуствовала би оба партнера као и два пунолетна и пословно способна сведока, што је прилично слично закључењу брака. Уместо извода из матичне књиге рођених, надлежни орган је партнерима издавао посебан сертификат о регистрацији.⁴⁴

Са друге стране, регистровано партнерство се у државама нордијског правног круга могло раскинути по истим правилима која важе за развод брака.⁴⁵ Према финском и шведском праву, пресуда о разводу, односно о раскиду регистрованог партнерства доносила се, по правилу, по истеку рока за размишљање у трајању од шест месеци након подношења тужбе. На основу решења шведског законодавства право на раскид регистрованог партнерства могло се остварити одмах уколико су партнери сагласни са истим.⁴⁶ Такође, моментални раскид партнерства био је могућ и у случају да странке никада нису живели заједно, односно да су живеле одвојено најмање две године. По узору на правила о разводу брака, права Данске, Норвешке и Исланда предвиђала су институт правне раставе регистрованих партнера који је почивао на одлуци надлежног органа, а није био неопходан само у изузетним случајевима. И развод брака и раскид регистрованог партнерства могао је бити у надлежности управног или судског органа.⁴⁷

Правне последице скандинавског модела регистрованог партнерства у потпуности одговарају правним дејствима склапања брака. Чином регистрације успоставља се однос тазбинског сродства између једног партнера и сродника другог партнера, које има одређена правна дејства, најчешће у погледу ослобођења од сведочења у судском поступку. Имовински режим који се

⁴³ Каснијим законодавним изменама Црква је добила овлашћење давања благослова регистрованим партнерима, с тим што је од воље конкретног свештеника зависила одлука да ли ће исти дати или ускратити. Видети: 'All priests should wed same-sex couples': *Swedish PM*, доступно на: <https://www.thelocal.se/20170623/all-priests-should-wed-same-sex-couples-swedish-pm/>, (приступљено: 20.08.2022).

⁴⁴ Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 30, Eeg, T., *нав. дело*, 50; Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 79.

⁴⁵ Интересантан је податак да према шведском законодавству брак, односно регистровано партнерство може престати искључиво разводом/раскидом и смрћу супружника/партнера, будући да не постоје правила о поништењу брака или регистроване заједнице. Видети: Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 80.

⁴⁶ Правило произлази из аналогне примене норми које регулишу развод брака између супружника, а према којима је шестомесечни рок за размишљање потребан уколико само један од супружника захтева развод, као и у ситуацијама у којима супружници имају заједничко малолетно дете млађе од 16 година живота (што у случају истополних партнера, барем на самом почетку постојања ове институције, није било могуће). Видети: *Исто*, стр. 81.

⁴⁷ Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 81.

успоставља у регистрованим заједницама је стандардни режим скандинавског права – систем одложене заједничке имовине супружника. Његова суштина се своди на то да у току трајања заједнице између партнера сваки од њих може слободно располагати својом имовином, уз одређена ограничења. Правни значај је евидентан тек у тренутку престанка брака, односно партнерства, смрђу или разводом/раскидом. Тада долази до деобе целокупне имовине (чак и оне која је стечена пре регистрације) на једнаке делове. Од наведеног принципа једнаких удела постоје значајни изузеци, а један од њих је и могућност закључења (пред)брачног уговора.⁴⁸ Као и код супружника, обавеза узајамног издржавања постоји у току трајања регистрованог партнерства, а након престанка сваки од партнера је одговоран за обезбеђење сопствене егзистенције, осим у изузетним случајевима и на ограничен временски период.⁴⁹ И у погледу наслеђивања, регистровани партнери имају исти правни положај као супружници.⁵⁰

Када је реч о примени одредаба међународних уговора која важе за супружнике, регистровани партнери нису имали једнак положај, осим уколико се уговорне стране не сложе са тиме. У иницијалним текстовима скандинавских закона о регистрованом партнерству (изузев исландског закона) најевидентнију разлику у односу на супружнике представљало је ускраћивање родитељских права регистрованим партнерима, као и права на усвојење деце. О овом питању ће бити више речи у наредном делу рада.

3. Установа регистрованог партнерства као прелазни модел регулисања односа истополних парова

Искуство земаља нордијског правног круга у погледу признања истополних заједница пружа могућност разумевања начина на који се одвијају друштвене и правне промене. Наиме, њихов модел регистрованог партнерства је заиста био степеник који је неизбежно водио правном регулисању родно неутралног брака.⁵¹ Разлог томе треба потражити у потреби за постепеним придобијањем јавног мњења. Другим речима, законска решења не могу напредовати ако се ставови јавности не промене, иако на њих првенствено

⁴⁸ Eeg, T., *нав. дело*, стр. 55.

⁴⁹ Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 86.

⁵⁰ Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 34, Eeg, T., *нав. дело*, стр. 59; Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 88.

⁵¹ У Скандинавији, родно неутрални брак је најпре уведен у Норвешкој и Шведској (2009), а потом на Исланду (2010), у Данској (2012) и најзад у Финској (2017). Видети: Aloni, E., *Incrementalism, Civil Unions, and the Possibility of Predicting Legal Recognition of Same-Sex Marriage*, *Duke Journal of Gender Law & Policy*, Durham, 2010, стр. 115. и Masci, D., Podrebarac Scipac, E., Lipka, M., *Same-Sex Marriage Around the World*, доступно на: <https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/> (приступљено: 25.08.2022).

утичу измене у закону.⁵² Како законодавац пружа већу видљивост истополним паровима, они за друштво постају све прихватљивији, што омогућава унапређење правног положаја хомосексуалних особа. Регулисање истополних бракова олакшано је претходним признавањем, али и успешним резултатима установе регистрованог партнерства.⁵³

Наспрам скандинавског става да је регистровано партнерство неминовни корак у наведеном процесу, присутна су мишљења да је технички, мада свакако не и политички, најлакша опција једноставно изворно омогућавање закључења брака истополним партнерима.⁵⁴ Међутим, искуство низа држава је показало да је наведени приступ драстичне промене крајње неприменљив. И управо зато су се у већини земаља заговорници реформи кретали „корак по корак“, уз помоћ мањих измена закона у транзицији. Нека од прелазних компромисних решења су мање или више копије брака, или су то макар временом постали, док су други производили значајно другачије правне последице, најчешће у погледу родитељског права.⁵⁵ Регистровано партнерство скандинавских држава се сматрало еквивалентним браку и никада није било доступно хетеросексуалним партнерима. Због тога не чуди чињеница да је могућност регистрације у наведеним државама укинута након правног предвиђања истополних бракова.⁵⁶

Као што је период од увођења могућности регистрације до коначног признавања права на закључење брака хомосексуалним партнерима обележен низом законодавних промена које су постепено побољшавале њихов положај, тако је и самом чину рађања регистрованог партнерства претходио настанак појединих права истополних парова у неформалним кохабитацијама. Стога, поред „партнерства пре брака“ постојала су и „права пре статуса“, што укратко осликава одвијање процеса правног признавања регистрованог партнерства не само у скандинавским, већ и у државама Европе.⁵⁷ Нордијски метод постепеног освајања права сматра се стратешки пожељнијим, јер се малим корацима и придобијањем јавног мњења постиже више него претходно наведеним директним приступом.⁵⁸ На овом темељу настала је и широко прихваћена

⁵² Eskridge, W., *Comparative Law and the Same-Sex Marriage Debate: A Step-by-Step Approach Toward State Recognition*, McGeorge Law Review, Vol. 31, Sacramento, 2000, стр. 648.

⁵³ Aloni, E., *нав. чланак*, стр. 115.

⁵⁴ Што су, примера ради, учиниле Шпанија и Португалија. У том смислу: Scharpe, J., *The present and future of European ...*, стр. 47.

⁵⁵ Исто.

⁵⁶ Интересантно је решење законодавних тела Енглеске и Велса, као и Шкотске, која су правно признала родно неутралне бракове, истовремено задржавајући грађанско партнерство искључиво за истополне парове. Тиме је креирана историјски и међународно јединствена ситуација у којој су истополни партнери привилеговани у односу на парове супротног пола. Видети: *исто*, стр. 49.

⁵⁷ Симовић, Д., Јовић-Прлаиновић, О., *нав. чланак*, стр. 1102.

⁵⁸ Вуковић, И., *Истополне заједнице у Србији? Правне недоумице и могуће уређење*, Београд, 2021, стр. 11.

теорија „мале промене“, односно „постепеног приступа“ или „неопходног процеса“ у легализацији истополних бракова чији творац је Кес Валдик (*Kees Waaldijk*). Он даје теоријско оправдање за овакав инкрементализам, истичући како прихватање истополних бракова може бити схваћено као мали помак уколико се претходно предузми неопходни кораци. Управо су скандинавске државе следиле поменути теорију будући да су временом умањивале неједнакости са којима су истополни парови били суочени.⁵⁹

Избор модела регистрованог партнерства наспрам брака резултат је свесног увођења алтернативног начина уређења личних односа. Према томе, и одабир израза „партнерство“ није случајан, с обзиром да ставља нагласак на уређење међусобног односа лица истог пола⁶⁰, због чега су, макар у почетку, изостале одредбе којима би им се омогућило вршење родитељског права, усвојење деце или приступ артифицијалној инсеминацији. Простор за ограничење могућности заснивања родитељскоправног статуса истополних парова, односно њиховог правног положаја у породичним односима, нордијским државама је управо пружио овакав облик истополне заједнице.⁶¹

Значајан помак на пољу измене поменутих решења био је подстакнут савременим схватањима принципа најбољег интереса детета, односно фокусирањем на потребе деце чији родитељ живи у заједници са истополним партнером. Придржавајући се теорије „мале промене“ законодавства скандинавских земаља ни у овом погледу нису чинила драстичне корекције, већ су постепено отварала врата ка проширењу права регистрованих партнера, најпре признавањем права на усвојење, а затим и омогућавањем приступа услугама вештачке оплодње. Првобитно је регулисано усвојење биолошког детета другог партнера, што је отварало могућност заједничког вршења родитељског права.⁶² Након тога, законодавци су одлазили корак даље и норме

⁵⁹ Присутне су и оштре критике теорије „малих промена“, као што је опасност игнорисања значајних друштвених разлика између земаља. Према томе, оно што би била „мала промена“ у једном друштвеном окружењу може се учинити као „велика промена“ у другом. Могућност регистрације истовремено замагљује проблем дискриминације истополних парова. Поред тога, поједини аутори на регистрована партнерства гледају као на камен спотицања који може у знатној мери одложити признавање истополних бракова. Па ипак, истиче се да „мала промена“ не мора нужно означавати „спору промену“. Видети: Fichera, M., *Same-Sex Marriage and the Role of Transnational Law: Changes in the European Landscape*, Cambridge University Press, Vol. 17, Cambridge, 2019, стр. 414. и Aloni, E., *нав. чланак*, стр. 106. и 117.

⁶⁰ Видети: Waaldijk, K., *What First, What Later? Patterns in the Legal Recognition of Same-Sex Partners in European Countries*, Same-Sex Families and Legal Recognition in Europe, Springer, Vol. 24, Cham, 2020, стр. 15.

⁶¹ Влашковић, В., Арсић, Ј., *нав. чланак*, стр. 244.

⁶² Разлог је, пре свега, препознат у потреби да се таквој деци омогући родитељска фигура, имајући у виду да је у највећем броју случајева одсуство другог родитеља било последица његове претходне смрти или непознатог идентитета, у ситуацијама када

о заједничком усвојењу детета од стране оба партнера проширили и на регистроване парове.⁶³ Изменама закона регистровани партнери су стекли право приступа техникама асистираних репродукције, које биолошки чиниоци ограничавају на женске истополне парове. Управо је та чињеница довела до креирања специфичне творевине скандинавског права, односно установе коматеринства. У случају хетерологне биомедицински потпомогнуте оплодње регистрована партнерка жене која се подвргава наведеном поступку, сматраће се ко-мајком детета под условом да је дала свој писани пристанак на исти.⁶⁴ Да би се премостила биолошка баријера која онемогућава мушке истополне партнере да се остваре у улози родитеља неопходан је институт сурогат материнства, који је у државама Скандинавије забрањен или барем ограничен на некомерцијалну сурогацију.⁶⁵

мајка не открије име оце надлежном органу. Усвојење детета од стране регистрованог партнера родитеља у Данској је омогућено 1999. године, у Норвешкој 2002. и Шведској 2003. године. Видети: Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 36; Eeg, T., *нав. дело*, 64; Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 91.

⁶³ Тај је процес у различитим државама имао посве другачији временски оквир. Па је тако Данска могућност заједничког усвојења од стране регистрованих партнера признала тек 2010. године, док је Шведска такав потез предузела у истој години када је регулисала усвојење пасторка (2003). Ова скандинавска држава је тиме дала позитиван пример подобности регистрованих партнера да се појаве као усвојитељи, не само у теорији, него и у пракси. Познат је случај усвојења детета од стране два мушкарца као истополних партнера у којем је мајка захтевала да се хомосексуални пар нађе у тој улози. Видети: Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 92.

⁶⁴ Осим тога, постоје извесне незнатне разлике у условима које појединачни законодавци предвиђају у погледу овог поступка. Тако, шведски закон одређује 45 година живота као горњу старосну границу за жену која се подвргава биомедицински потпомогнутој оплодњи, док закон у Норвешкој приступ поменутом поступку условљава неплодношћу жене. Правила шведског законодавца су ограничена на поступке који се одвијају у јавним болницама. Међутим, оно што је ова промена са собом донела јесте општи став да партнера жене која се подвргава артифицијалној инсеминацији треба сматрати родитељем детета у правном смислу уколико је дао писани пристанак на наведени поступак, без обзира на пол. У том смислу: Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 37; Eeg, T., *нав. дело*, 65; Brattström, M., Sörgjerd, C., *нав. дело*, стр. 92; Dethloff, N., *Same-Sex Parents in a Comparative Perspective*, International Law FORUM du droit international, Vol. 7, No. 3/2005, стр. 200.

⁶⁵ Последње решење је предвиђено у правном поретку Данске. Било је и предлога од стране организација за права хомосексуалних особа да се законом дозволи комерцијална сурогација, како би се стало на пут пракси одлажења у иностранство ради склапања уговора са сурогат мајком од стране мушких истополних парова. Међутим, овај предлог је одбио министар за социјална питања, који је истакао како је легално да мушки истополни парови закључе уговор са држављанком Данске, на пример њиховом блиском пријатељицом, која ће носити и родити дете чији је биолошки родитељ један од мушкараца. Након тога, жена која је дете родила може дати свој пристанак за усвојење детета од стране регистрованог партнера биолошког оца. То је даље довело до

Врхунац процеса „мале промене“ у проширивању права истополних партнера представљао је тренутак правног признавања родно неутралног брака. Изменама закона који уређују брак укинута је могућност регистрације нових партнерстава, будући да је ова установа постала излишна. Поред тога што истополни парови сада имају право на закључење брака под окриљем нордијских законодавстава, остављена је могућност раније регистрованим паровима да своја партнерства конвертују у брак или да једноставно остану у регистрованој заједници.⁶⁶ Како се, услед наведених измена, не могу регистровати нова партнерства, број конверзија ће се временом смањивати све док ова установа у потпуности не ишчезне.

4. Регистровано партнерство у светлу Нацрта закона о истополним заједницама

Правне последица регистрованог партнерства, које је у претходне три деценије уведено у законодавства појединих европских држава, варирале су од одређених ограничења до потпуног изједначавања са правним дејствима брака. Чак и у системима која су постављана извесне границе, улога наведене установе је неминовно иницирала процес постепеног прилагођавања правилима породичног законодавства, чији крајњи резултат представља предвиђање истополног брака.⁶⁷ Стога су и са аспекта праксе ЕСЉП грађанске заједнице или регистрована партнерства виђена као најпожељнији облик заштите права истополних парова.⁶⁸

Иако је у складу са крилатицом „права пре статуса“ истополним паровима загарантована извесна правна заштита постојећим породичним законодавством⁶⁹, Нацртом закона о истополним заједницама односи између хомосексуалних партнера регулисани су установом регистроване и нерегистроване истополне заједнице. Актуелни Нацрт истополне парове у

предлога да се детету омогуће три законска родитеља, односно лица која ће истовремено вршити родитељско право. И ова иницијатива је одбијена. Видети: *исто*, стр. 38. и 41.

⁶⁶ Lund-Andersen, I., *нав. дело*, стр. 32; Eeg, T., *нав. дело*, стр.54; Brattström, M., Sörgjerd, S., *нав. дело*, стр. 95.

⁶⁷ У том смислу: Влашковић, В., Арсић, Ј., *нав. чланак*, стр. 252. и Симовић, Д., Јовић-Прлаиновић, О., *нав. чланак*, стр. 1112.

⁶⁸ Видети: *Case of Oliari and Others v. Italy*, §140.

⁶⁹ Тако би истополни партнери имали право на заштиту од насиља у породици на основу чл. 197. Породичног закона РС, који правну заштиту гарантује и лицима која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, не наводећи изричито услов различитости полова. Такође, дете би имало правно на одржавање личних односа са бившим истополним партнером родитеља детета за којег га везује посебна блискост. Видети: чл. 61. ст. 5. Породичног закона РС (Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).

регистрованој заједници изједначава са супружницима у низу права, упућујући на сходну примену одредаба Породичног закона⁷⁰, док нерегистрованој истополну заједницу уподобљава ванбрачној.⁷¹

На то да је регистрована истополна заједница скројена по мерилима скандинавског регистрованог партнерства најпре указује чињеница да је иста отворена искључиво за парове истог пола, те да различитост полова представља сметњу за пуноважну регистрацију. Истополну заједницу склапају два пунолетна лица истог пола у циљу заједнице живота, давањем потврдних и сагласних изјава воља пред надлежним органом.⁷² Услови и поступак склапања истополне заједнице уређени су на врло сличан начин као услови и поступак закључења брака, уз мање разлике.⁷³ Међутим, оно што је другачије јесу правила о правном престанку заједнице, будући да се уместо о разводу, говори о раскиду исте. Посебно је занимљиво решење које предвиђа могућност не само споразумног, већ и једностраног раскида истополне заједнице пред јавним бележником.⁷⁴

У теорији је присутна критика изазвана извесним нелогичностима одредаба овог нацрта које се односе на правна дејства истополних заједница. Најпре, по узору на евентуално издржавање малолетног пасторка од стране очуха или маћехе, творци Нацрта предлажу дужност партнера из истополне заједнице да издржава дете другог партнера, под условом да оно нема сродника који би имали обавезу издржавања, односно у случају да је малолетно дете живело са родитељем који је партнер у истополној заједници и пре других крвних сродника, изузев другог родитеља.⁷⁵ Ова обавеза постоји како у регистрованој, тако и у нерегистрованој заједници, док у односу на дете ванбрачног партнера слична дужност није установљена. Сходно томе, јавља се питање основа на коме оваква обавеза почива⁷⁶, нарочито ако узмемо у обзир

⁷⁰ Регистровано партнерство обично се и регулише посебним законом уз честу сходну примену прописа којима се уређује област породичног права. У том смислу: Павловић, М., *Истополне заједнице живота у међународном приватном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, 2021, стр. 12.

⁷¹ Иако у поређењу са ванбрачном заједницом постоје разлике, чак и у самој дефиницији, с обзиром да се као посебан услов истиче да ова форма заједнице траје најмање три године. Видети: Вуковић, И., *нав. дело*, стр. 83. и Симиновић, Д., Јовић-Прлаиновић, О., *нав. чланак*, стр. 1113.

⁷² Чл. 8. ст. 1. Нацрта.

⁷³ Истополну заједницу не може склопити малолетно лица старије од 16 година живота, чак ни по изузетку. Такође, иста се не може склопити преко пуномоћника једног од партнера. Видети: Чл. 9. ст. 1. тач. 3. и чл. 14. ст. 3. Нацрта.

⁷⁴ Чл. 31. Нацрта.

⁷⁵ Чл. 38. Нацрта. Слично решење, које је сматрано великим недостатком, предвиђао је и шведски законодавац. Иако није имао могућност да усвоји дете другог регистрованог партнера, као ни основ да заједнички и споразумно са њиме врши родитељско право, исти тај партнер родитеља је, под одређеним условима, имао обавезу издржавања детета. Видети: Ytterberg, Н., *нав. дело*, стр. 434.

⁷⁶ Вуковић, И., *нав. дело*, стр. 85.

да наведена одредба Нацрта одређује обавезу регистрованог партнера примарном у односу на дужност крвних и адоптивних сродника детета. Ту се проширено дејство истополне заједнице у погледу издржавање детета партнера на завршава. Ова дужност надживљава престанак истополне заједнице, чак и у ситуацији када је до њега дошло правним, а не искључиво природним путем.⁷⁷

Недовољно јасно формулисање одредби још више компликује образложење текста Нацрта у коме се истиче да је дејство истополне заједнице у сфери тазбинског сродства у потпуности изостало.⁷⁸

Највеће контроверзе изазвао је покушај компромисног уређења личних односа између истополног партнера и детета другог партнера. Иако творци Нацрта наглашавају да је родитељско право остало изван граница овог закона, истополном партнеру родитеља детета се поверавају одређена овлашћења из садржине родитељског права, без навођења конкретног основа њиховог постојања.⁷⁹ Пре свега, он се овлашћује да, у хитним случајевима када прети опасност по здравље и живот детета, доноси одлуке о предузимању неопходних и неодложних радњи, у складу са интересима детета и о томе одмах обавести другог партнера.⁸⁰ Осим тога, истополни партнер родитеља детета има право да доноси свакодневне одлуке у вези са дететом, уз сагласност партнера који је родитељ и у најбољем интересу детета.⁸¹

Нацрт регулише право детета на одржавање личних односа са бившим истополним партнером родитеља, иако је наведено право, као што је већ наведено, регулисано постојећим правилима Породичног закона. Међутим, предложена решења Нацрта иду корак даље, те бившем истополном партнеру родитеља детета гарантују право на подношење тужбе за заштиту наведеног права детета, а не само ограничено право подношења иницијативе надлежном органу за покретање овог поступка.⁸² Ако се осврнемо на чињеницу да чак ни крвни сродници немају самостално право на покретање наведеног поступка, јасно је колико нелогичности изазива поменуто решење. При томе, можемо се запитати да ли би усвајањем оваквог предлога била створена посебна група лица са којима дете има право на личне односе, будући да се бивши истополни

⁷⁷ Док Породични закон изричито прописује да малолетни пасторак нема право на издржавање од стране тазбинских сродника ако је брак између родитеља и очуха односно маћехе престао разводом или поништењем. Видети: чл. 159. ст. 2. Породичног закона РС.

⁷⁸ Што је типична карактеристика француског модела регистрованог партнерства (*pacte civil de solidarité*), које као својеврсни уговорни однос не доводи до успостављања тазбинског сродства. И поред тога, у образложењу Нацрта наводи се да уговорни модел регулисања меусобних односа истополних парова није био прихватљив приликом припреме текста. Видети: Нацрт закона о истополним заједницама, Образложење, V. 3.

⁷⁹ Влашковић, В., Арсић, Ј., *нав. чланак*, стр. 248.

⁸⁰ Чл. 39. ст. 1. Нацрта.

⁸¹ Чл. 39. ст. 2. Нацрта.

⁸² Чл. 39. ст. 4. Нацрта.

партнер не би третирао ни као сродник, ни као лице које врши родитељско право, али ни као особа са којом дете везује посебна блискост, јер се такав услов у наведеном случају више не би захтевао⁸³.

Читав концепт вршења појединих овлашћења и дужности из садржине родитељског права од стране истополног партнера родитеља детета, а без јасног правног основа, творци Нацрта образлажу потребом за заштитом најбољег интереса детета. Међутим, оваква процена, чак и код заснивања усвојења, мора бити процена индивидуалног најбољег интереса детета. У том погледу од значаја би могло бити решење које предвиђа француско право, а према коме један или оба родитеља детета могу захтевати да суд вршење родитељског права у целини, али и делимично повери истополном партнеру једном од њих.⁸⁴ Разуме се да ће процена суда почивати на одмеравању најбољег интереса конкретног детета. Управо из оваквих практичних разлога за право Србије, у овом тренутку прихватљивије делује усајање француског модела регистрованог партнерства, које је отворено за особе, како истог, тако и различитог пола.

5. Закључак

У области регулисања односа истополних партнера скандинавске државе су извршиле пионирски задатак, чији су резултати кључно утицали, не само на положај лица хомосексуалне оријентације, нити искључиво на сопствена законодавства, већ на правне поретке низа земаља Европе и света. Револуционарни процес који је започет у Данској, а затим настављен у другим земљама нордијског правног круга, био је испред свога времена. Храброст прихватања новог концепта и толеранција друштва према различитом несумњиво су иницирали креирање режима регистрованог партнерства који је убрзо побрао симпатије многих законодаваца. И поред својих предности и незанемарљиве једноставности, пракса скандинавских држава је приказала овај модел као привремену фазу на путу до омогућавања закључења истополних бракова. Другим речима, скандинавски модел дугорочно третира регистровано партнерство као привремену установу, будући да увођењем родно неутралног брака, потреба за истим нестаје.

Иако се може рећи да је регистровано партнерство институција која је у земљама свог настанка већ превазиђена, то никако не значи да не представља

⁸³ Међутим, творци Нацрта у Образложењу истичу да поменути критеријум није изричито предвиђен будући да би се он у наведеним случајевима претпостављао, а позивајући се на раније постојање заједнице живота између детета и бившег истополног партнера родитеља. Па ипак, таква претпоставка не постоји за бившег ванбрачног партнера родитеља, нити за бившег хранитеља који је неспорно остваривао заједницу живота са дететом. Видети: Нацрт закона о истополним заједницама, Образложење, Ш. 4.

⁸⁴ Влашковић, В., Арсић, Ј., *нав. чланак*, стр. 246.

добар модел правног препознавања и уређења истополних заједница. Заправо, чини се да је оно неопходна фаза законодавних промена у друштвима која још увек не обезбеђују ни минимум правне заштите овим лицима. Због тога не чуди чињеница да је и домаћи Нацрт припремљен управо по узору на скандинавски модел регистрованог партнерства. Несавршеност појединих решења предложених у Нацрту управо су последица можда преурањеног регулисања питања која су чак и државе - творци овог модела, на самом почетку изостављале. Сасвим је извесно да ће за регулисањем родитељског права истополних партнера бити потребе, али и места у будућности уз постепену измену закона у складу са теоријом „мале промене“ која је једна од важних карактеристика установе регистрованог партнерства.

*Tamara Mladenović, LL.M.,
Assistant*

THE SCANDINAVIAN MODEL OF REGISTERED PARTNERSHIP'S LEGAL REGULATION

Summary

The obligation to recognize and regulate same-sex unions in Serbia is an international obligation that the country has to follow, arising from the established practice of the European Court of Human Rights. In the draft version of the Law on Same-Sex Unions prepared by the Ministry of Human and Minority Rights of the Republic of Serbia, it is proposed to introduce a registered partnership as a new form of partnership. At the same time, the creators of the aforementioned draft of the Law accept the Scandinavian model of regulating registered partnership created exclusively as a union of persons of the same sex, for the conclusion of which certain formal conditions are required. This is a dualistic approach, according to which marriage belongs to heterosexual couples, while registered partnership is only granted to persons of the same sex. However, the experience of the Scandinavian countries indicates that the registered partnership model represents only a temporary phase until the conclusion of same-sex marriages is enabled. The mentioned phase is not, nor could it be, short-lived, since legislative changes expanding the rights of same-sex couples are taking place gradually. In the paper, the author analyzes the mentioned model and points out its basic advantages and disadvantages.

Key words: *registered partnership, Scandinavian model, same-sex unions, same-sex partners.*

Литература

- Aloni, E., *Incrementalism, Civil Unions, and the Possibility of Predicting Legal Recognition of Same-Sex Marriage*, Duke Journal of Gender Law & Policy, Durham, 2010.
- Brattström, M., Sörgjerd, C., *Registered Partnership in Sweden*, у: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017.
- Влашковић, В., Арсић, Ј., *Перспективе родитељства истополних партнера у Србији: између потреба и могућности*, Правни записи, Union University Law School Review, бр. 1/2022.
- Вуковић, И., *Истополне заједнице у Србији? Правне недоумице и могуће уређење*, Београд, 2021.
- Waalwijk, K., *What First, What Later? Patterns in the Legal Recognition of Same-Sex Partners in European Countries*, Same-Sex Families and Legal Recognition in Europe, Springer, Volume 24, Cham, 2020.
- Dethloff, N., *Same-Sex Parents in a Comparative Perspective*, International Law FORUM du droit international, Vol. 7, No. 3/2005.
- Douglas, A., *Two loves*, <https://poets.org/poem/two-loves>
- Durham, C., Smith, R., Duncan, W., *A Comparative Analysis of Laws Pertaining to Same-sex unions*, доступно на: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2409282
- Eg, T., *Registered Partnership in Norway*, у: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017.
- Eskridge, W., *Comparative Law and the Same-Sex Marriage Debate: A Step-by-Step Approach Toward State Recognition*, McGeorge Law Review, Vol. 31, Sacramento, 2000
- Janićijević, D., *The role of the European Court of Human Rights in The Legal Recognition of Same-sex couples*, Facta Universitatis, Law and Politics, Vol. 19, Niš, 2021
- Ytterberg, H., *"From Society's Point of View, Cohabitation Between Two Persons of the Same Sex is a Perfectly Acceptable Form of Family Life": A Swedish Story of Love and Legislation*, Legal Recognition of Same-Sex Partnerships: A Study of National, European and International Law, Hart Publishing, Oxford, 2001
- Lund-Andersen, I., *Registered Partnership in Denmark*, у: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017.
- Martins, R., *Same-Sex Partnerships in Portugal. From de facto to de jure?*, у: Boele-Woeliki, K., *Debates in Family Law around the Globe at the Dawn of the 21st Century*, Intersentia, Utrecht, 2008.
- Masci, D., Podrebarac Scipac, E., Lipka, M., *Same-Sex Marriage Around the World*, доступно на: <https://www.pewresearch.org/religion/fact-sheet/gay-marriage-around-the-world/>
- Павловић, М., *Истополне заједнице живота у међународном приватном праву*, докторска дисертација, Крагујевац, 2021.
- Rydström, J., *Odd Couples: A History of Gay Marriage in Scandinavia*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2011.
- Saez, M., *Same-sex marriage, same-sex cohabitation, and same-sex families around the world: Why "same" is so different?*, American University Journal of Gender, Social Policy & the Law, Vol. 19, Issue 1, Washington, 2011.

- Самарџић, С., *Права истополних партнера у Европској унији и Србији у области брачног права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3/2013.
- Симовић, Д., Јовић-Прлаиновић, О., *Контроверзе правног уређења истополних заједница у Републици Србији у светлости међународног права и упоредног права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2021.
- Scherpe, J., *The Nordic Countries in the Vanguard of European Family Law*, Scandinavian Studies in Law, Stockholm, 2007.
- Scherpe, J., *The present and future of European Family Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2016.
- Scherpe, J., *The Past, Present and Future of Registered Partnership*, у: Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017.
- Scherpe, J., Hayward, A., *The future of Registered Partnerships. Family Recognition Beyond Marriage?*, Intersentia Ltd, Cambridge, 2017.
- Fichera, M., *Same-Sex Marriage and the Role of Transnational Law: Changes in the European Landscape*, Cambridge University Press, Vol. 17, Cambridge, 2019.
- Friðriksdóttir, H., *The Nordic Model: Same-Sex Families in Love and Law*, Same-Sex Couples before National, Supranational and International Jurisdictions, Springer, Rome, 2014.
- Corvino, J., *Same sex: Debating the Ethics, Science, and Culture of Homosexuality*, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, 1999.
- Case of Oliari and Others v. Italy*, Applications n. 18766/11 and 36030/11, European Court of Human Rights, Strasbourg, 21 July 2015.
- Case of Fedotova and Others v. Russia*, Applications n. 40792/10, 30538/14 and 43439/14, European Court of Human Rights, Strasbourg, 13 July 2021.
- Породични закон РС („Сл. гласник РС“, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015).
- Нацрт закона о истополним заједницама, доступно на: <https://www.minljmpdd.gov.rs/javne-rasprave.php>
- ‘All priests should wed same-sex couples’: Swedish PM, доступно на: <https://www.thelocal.se/20170623/all-priests-should-wed-same-sex-couples-swedish-pm/>
- Domestic partnership (Same-Sex “Marriages”)*, доступно на: <https://www.stason.org/TULARC/travel/nordic-scandinavia/2-7-2-Domestic-partnership-Same-sex-marriages.html>